

Nr 111

Torsdagen den 21 oktober

Kl. 14.00

Nr 111

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Val av ledamot i
talmanskonferen-
sen, m. m.*

§ 1 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens kammare

För fullgörande av uppdrag som delegat vid Förenta nationernas generalförsamling anhålles härmed om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 25 oktober till sessionens slut.

Stockholm den 18 oktober 1971

C. G. Regnéll

Till riksdagens kammare

Härmed anhåller vi om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 25 - 29 oktober för besök i Berlin.

Stockholm den 20 oktober 1971

Per-Eric Ringaby

Lars Schött

Mårten Werner

i Malmö

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 2 Val av ledamot i talmanskonferensen, m. m.

Herr SVANBERG (s) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! De på föredragningslistan uppförda valen är föranledda av att herrar Enarsson, Larsson i Lotorp och Peterson i Karlskrona avlidit samt att herr Johansson i Ljungby avsagt sig sitt uppdrag som ledamot i talmanskonferensen. För vart och ett av dessa val har valberedningen enhälligt godkänt en gemensam lista av det utseende som framgår av en till kammarens ledamöter utdelad promemoria. Såsom ordförande i valberedningen ber jag att få framlägga dessa listor.

Sedan herr Svanberg härefter avlämnat ifrågavarande listor företogs val av en ledamot i talmanskonferensen, en ledamot i finansutskottet, en suppleant i skatteutskottet, en suppleant i försvarsutskottet, en ledamot i

Nr 111

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. säkerheten
för den civila luft-
farten vid luftför-
svarsövningar*

socialförsäkringsutskottet, en suppleant i socialförsäkringsutskottet, en suppleant i riksdagens löne delegation, en medlem i Nordiska rådet och en suppleant i Nordiska rådet.

De för nämnda val framlagda listorna, alla med partibeteckningen "Den gemensamma listan", upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn upptagits på respektive listor, utsetts att vara

ledamot i talmanskonferensen

Sigurdser, fru (s)

ledamot i firansutskottet

Brundin (m)

suppleant i skatteutskottet

Andersson i Ljung (m)

suppleant i försvarsutskottet

Runesson (s)

ledamot i socialförsäkringsutskottet

Marcusson (s)

suppleant i socialförsäkringsutskottet

Lindström (s)

suppleant i riksdagens löne delegation

(för återstående del av valperioden)

Winberg (m)

medlem i Nordiska rådet

Knut Johansson i Stockholm (s)

suppleant i Nordiska rådet

Häll (s)

§ 3 Ang. säkerheten för den civila luftfarten vid luftförsvarsövningar

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöi ordet för att besvara fru Dahls (s) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 293, och anförde:

Herr talman! Fru Dahl har frågat mig om det i Sverige förekommer luftförsvarsövningar som kan tänkas hota den civila luftfarten samt vilka åtgärder jag vidtagit för att skärpa säkerhetsbestämmelserna i detta avseende.

Till skydd för den civila luftfarten har upprättats kontrollerat luftrum inom vilket flygning måste ske enligt internationellt fastställda föreskrifter. För den militära flygverksamhet, som berör detta luftrum, har

tillämpningsföreskrifter införts, vilka ger en mycket hög grad av säkerhet. Sålunda övervakas och kontrolleras denna flygverksamhet från gemensamma civila och militära trafikledningsorgan, bl. a. med hjälp av radar. I ordnings- och säkerhetsbestämmelser för militär flygning regleras den militära flygverksamheten vid bl. a. "luftförsvarsövningar". Bestämmelserna fastställs av chefen för flygvapnet, i berörda delar efter samråd med luftfartsverket. Vid större övningar utfärdar chefen för flygvapnet och luftfartsverket tillsammans speciella flygsäkerhetsbestämmelser, som t. ex. kan innebära flyttning av civil luftfart och kontrollerat luftrum från aktuella övningsområden. Civila flygplan utgör inte mål vid flygvapnets övningar. De nuvarande bestämmelserna är utformade så att den civila luftfarten inte skall hotas.

För att tillgodose flygsäkerheten pågår ett fortlöpande arbete. Bl. a. har 1966 års flygtrafikledningskommitté nyligen framlagt ett förslag som innebär en integrering av civil och militär trafikledning i syfte att på bästa sätt tillgodose flygsäkerheten.

Jag har inte funnit anledning att i avvaktan på ett ställningstagande till flygtrafikledningskommitténs förslag vidtaga särskilda åtgärder utöver dem som redan vidtagits av chefen för flygvapnet och luftfartsverket.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för det svar jag fått, som jag bedömer vara mycket positivt. Min fråga är föranledd av den svåra flygolycka som i somras inträffade i Japan som en följd av en kollision mellan ett militärt flygplan och ett civilt flygplan och som enligt vad som uppgavs berodde på att man vid det tillfället faktiskt hade arbetat med civila flygplan som anfällsmål i de militära övningarna. Efter den olyckan lämnades också uppgifter i pressen, som tydde på att liknande förhållanden skulle förekomma även i andra länder än i Japan, och det är klart att detta var mycket oroande.

Nu har jag fått ett svar som innebär att det inte alls skulle förekomma i Sverige vare sig att civila plan används som mål vid försvarsövningar eller att över huvud taget flygfarten i de korridorer som används för den civila flygfarten skulle kunna hotas vid de militära övningarna. Jag skulle då vilja ställa en följdfråga, eftersom försvarsministern här åberopade de internationellt fastställda föreskrifterna, nämligen om det inte skulle vara påkallat att från svensk sida ta ett initiativ för att skärpa de internationella bestämmelserna i detta avseende. Vi är ju för den civila luftfarten beroende av de regler andra länder har och de internationella bestämmelser som gäller, och det skulle därför kanske vara lämpligt med ett svenskt initiativ i denna fråga.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Även om det i så fall skulle vara kommunikationsministern som finge ta detta initiativ, medger jag att det ligger något i fru Dahls tanke, och vi skall överväga om det finns ett behov av att Sverige tar upp denna fråga på det internationella planet. Det är, som fru Dahl erinrar om, ett faktum att det inte bara är i Japan som det förekommit att civila plan blivit använda som mål. Det förekommer tyvärr också i

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. militära
studiebesök
m. m. i Sverige
och NATO-länder*

andra länder, dock icke i Sverige.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. militära studiebesök m. m. i Sverige och NATO-länder

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Hallgrens* (vpk) i kammarens protokoll för den 15 oktober intagna fråga, nr 299, och anförde:

Herr talman! Herr Hallgren har frågat mig om jag anser att ömsesidigt kadettutbyte och studiebesök från blivande officerare från svenska försvarsmakten och NATO-länders militära enheter är lämpliga med hänsyn till Sveriges roll som neutral stat.

Utbytena och studiebesöken avser inte bara kadetter utan också officerare och är inte begränsade bara till NATO-länder. Det förekommer t. ex. ett utbyte med vissa länder som är anslutna till Warszawapakten, dock ännu inte för kadetter. Jag räknar med att sådant kadettutbyte kommer till stånd även med dessa länder.

Utbyten och studiebesök är alltså inte beroende av ett visst lands eventuella pakttillhörighet. Jag anser därför inte att det utbyte som nu sker med NATO-länder är olämpligt.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för det svar jag har fått. Den här frågan har kommit till med anledning av en artikel i Norrtelje Tidning den 20 augusti i år. Artikelnen skildrar svenska kustflottans taktiska övningar i södra Bottenhavet och Ålands hav. Det framgår också att de svenska kadetterna som skeppskamrater haft amerikanska kadetter under hela manövern. Skribenten avslutar sin artikel med konstaterandet att det är ganska ovanligt att USA har utbyte av blivande marinofficerare med Sverige. Det amerikanska utbytet brukar i regel begränsas till NATO-staterna och vissa länder i Latinamerika. Utbytet har också enligt artikeln varit ömsesidigt, dvs. de svenska kadetterna har gjort liknande övnings- och studiebesök ombord på enheter ur den amerikanska Medelhavsflottan.

Som försvarsministern sade är det inte ovanligt att representanter för den svenska krigsmakten har samröre med NATO-ländernas militärer. Han påpekade också att utbyte förekommer med länder som tillhör Warszawapakten. Det skulle således vara en jämvikt härvidlag.

Men det är väl en annan fråga, när man börjar att samöva. För min del betraktar jag det hittills kända utbytet som en samövning, och då är det enligt min bestämda uppfattning helt oförenligt med den neutralitetspolitik som deklarerats av regeringen.

Försvarsministern har känt till det här förhållandet. Han har inte ingripit, och jag anser att det är anmärkningsvärt. Man bör inte ha något samröre med länder som är anslutna till vare sig den ena eller den andra pakten. Jag anser att den högsta militära ledningen här i landet har alltför fria händer och får styra och ställa alldeles för mycket. En skärpt

Torsdagen den
21 oktober 1971*Ang. militära
studiebesök
m. m. i Sverige
och NATO-länder*

kontroll på den punkten anser jag vara nödvändig.

Det som nu har skett kan mycket väl vara en trevare till ett mera omfattande militärt utbyte, som i sin tur kan bereda väg för ett närmande till Atlantpakten och därmed också till ett totalt uppgivande av den neutralitetspolitik som vi har fört. Jag tror inte att det är önskvärt vare sig åt det ena eller andra hållet.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Herr Hallgren frågade om jag kände till de här besöken. Jag kan meddela att det är jag som har beslutat dem. Vi har sådant utbyte av kadetter - både på flygsidan och på marinsidan - med flera länder. I fråga om USA rör det sig om att tre svenska kadetter varje sommar får vara med några veckor på ett amerikanskt fartyg och tre amerikanska kadetter på ett svenskt. Självfallet är det inte fråga om någon samövning utan det är fråga om att som i allt annat sådant utbyte dessa kadetter skall få lära känna en annan försvarsmakts organisation och få personliga förbindelser.

Jag har under hela 1960-talet försökt att få detta slag av utbyte vidgat till så många länder som möjligt. Jag har haft många resonemang med representanter för Sovjetunionen. Jag har varit där och diskuterat dessa frågor. Jag har också talat med representanter för den polska försvarsmakten. Det hela har lett till att vi även med dessa länder nu kommit så långt att vi beträffande Sovjetunionen fastlagt ett program för utbyte av officersdelegationer under 1971 och 1972. Nästa vecka kommer till Sverige chefen för sjökrigsskolan i Leningrad med en delegation som skall få tillfälle att studera utbildningen av marin personal i vårt land, och till våren skall officerare från vår sjökrigsskola åka till Leningrad och göra samma studier där.

På samma sätt har vi inom armén och inom flygvapnet beslutat om sådana besök i ett av ryska och svenska regeringarna fastställt program. Vi har också föreslagit - i varje fall har jag gjort det personligen - att det också bör vara utbyte av kadetter. Hade inte händelserna i Tjeckoslovakien 1968 kommit emellan, hade sådant utbyte redan förekommit inom flygvapnet. Jag tror att det kan ske nästa år. På samma sätt föres resonemang med Polen.

Jag anser personligen att detta utbyte, som gäller NATO-länderna Norge och Danmark samt England och Amerika och dessutom de neutrala staterna i Europa inklusive Jugoslavien, inte bör begränsas till mindre länder. Jag har betraktat det som självklart att de båda supermakterna bör vara med i bilden, men då skall det vara båda. Utbytet skall vara allsidigt, och det är det på väg att bli.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! När försvarsministern säger att det är han som har beslutat detta, förstår man att hela denna uppläggning givetvis betyder ett vidgat militärt utbyte med kanske väsentligt flera stater. Då frågar man sig osökt: Hur kommer man att ställa sig exempelvis beträffande militärt utbyte med Spanien, som ju också är knutet till Atlantpakten? verkligen ursäkta att jag betvivlar att avsikten är att få en sådan jämvikt.

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Om krigsplacering
av reservofficer
vid hemvärnsför-
band*

Är det inte så att man vill ha ett närmare, ett intimare samarbete med NATO-länderna. men för att opinionen inte skall bli så stark måste man också för syns skull koppla in exempelvis några länder som tillhör Warszawapakten?

Jag vill för min del deklarerera att jag anser att ett neutralt land absolut inte skall ha några som helst sådana samövningar, ty här var det faktiskt fråga om samövningar. I den nämnda artikeln står det bl. a. som överskrift: "Östhammarpojke och amerikanska kadetter krigar tillsammans". De var på en övning tillsammans en hel vecka. Jag kan inte fatta annat än att det är en övning tillsammans.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag tror nog att herr Hallgren själv begriper att det är helt orimligt att tala om att tre unga svenska kadetter som fått tillfälle att under en veckas tid vistas ombord på ett amerikanskt fartyg därmed inleder en samövning mellan den svenska och den amerikanska marinen. Det är ett studiebesök och inte en samövning; tag inte för gott allt vad tidningarna skriver!

Jag har den personliga inställningen att just för att Sverige är ett fritt, oberoende och neutralt land bör vi även från försvarsmaktens sida medverka i de avspänningssträvanden ute i världen som nu tycks ha avlöst det kalla krigets epok. Det kan vi göra genom personellt utbyte med sådana försvarsmakter som vi önskar ha personellt utbyte med – där kan Spanien om ni så vill uteslutas; det landet har aldrig varit på tal i sådana här sammanhang.

Det är inte alls så att vi här, för att få möjligheter att främst samarbeta med NATO-länder, tar med några länder från Warszawapakten. Om samarbetet på dessa områden hittills inte har blivit allsidigt, beror det inte på Sverige. Våra initiativ känner man till inom Warszawapakten, och gudskelov tycks nu, som jag har sagt, en ändring vara på väg så att vi får det allsidiga utbyte som det självfallet måste vara fråga om för en neutral och fri stat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om krigsplacering av reservofficer vid hemvärnsförband

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Torwalds (c) i kammarens protokoll för den 15 oktober intagna fråga, nr 308, och anförde:

Herr talman! Herr Torwald har frågat mig huruvida reservofficer (som på grund av sin levnadsålder ej längre är krigsplacerad vid fältförband) har möjlighet att – med bibehållande av reservofficersskapet – bli krigsplacerad på någon befattning vid lämpligt hemvärnsförband på eller i närheten av hemorten.

Svaret på den framställda frågan är ja.

Överbefälhavaren har utfärdat de bestämmelser som behövs för att reservofficerare skall kunna krigsplaceras i hemvärnet.

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Om krigsplacering
av reservofficer
vid hemvärnsför-
band*

I princip sker krigsplacering i hemvärdnet av reservofficerare endast i speciellt viktiga befattningar, t. ex. som kretshemvärnschef. För hemvärdnet är det mycket angeläget att dessa befattningar kan besättas av kvalificerad personal. För närvarande är ca 20 procent av hemvärdnets kretshemvärnschefer reservofficerare eller pensionsavgångna officerare.

Krigsplacering i hemvärdnet sker för tjänstgöring i den hemvärnskrets eller det hemvärnsområde där vederbörande är bosatt.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag tackar för det lika korta som positiva och klarläggande svaret.

Anledningen till att jag har frågat är att jag liksom många andra reservofficerare faktiskt svävat i okunnighet om möjligheten att bli krigsplacerad i hemvärdnet.

En reservofficer placeras ju efter utbildningen vid ett bestämt regemente och den placeringen behåller han hela sin tjänstetid, oavsett om han byter bostadsort. Vanliga värnpliktiga krigsplaceras i regel på ett förband i närheten av hemorten, men så är alltså inte fallet med en reservofficer; om han en gång har placerats vid exempelvis I 15 i Borås fortsätter han att vara placerad där oavsett om hans bostadsort ändras till Stockholm, Sundsvall eller vad det nu kan vara.

En reservofficer, som efter 47 års ålder av fysiska skäl normalt inte längre får vara krigsplacerad vid fältförband, omplaceras vanligen till ett lokalförsvarsförband. Även dessa förband ligger dock i anslutning till det regemente där vederbörande är placerad såsom reservofficer. Det kan starkt ifrågasättas om detta alltid är så lämpligt! Lokalförsvarsförbanden har ju i regel sådana krigsuppgifter att de utomordentligt snabbt skall kunna träda i funktion, och det är svårt om vederbörande reservofficer bor i en helt annan ända av landet. Han är kanske den viktigaste mannen som chef för förbandet och borde därför snabbt kunna vara på plats.

Tanken har alltså kommit upp att det kanske vore lämpligast om vederbörande reservofficer i stället kunde tillträda en befattning i hemortens hemvärn. Det är väl så för många av dem som det har varit för mig: vårt försvarsintresse väcktes under de allvarsfyllda åren i början av 1940-talet. Man började kanske i hemvärdnet som 15- eller 16-åring och blev så småningom reservofficer. Man ser det nu som att man sluter cirkeln genom att få en möjlighet att återinträda i en lämplig befattning inom hemortens hemvärn.

Jag vet att hemvärdnet numera uppskattas på ett helt annat sätt än förr inom hela krigsmakten. Man tilldelar det allt bättre vapen och utrustning, och det är ju ett bevis för att man inser den viktiga roll hemvärdnet spelar i totalförsvaret. Inte minst den nya beväpning som kommit till gör ju att befälet behöver den bättre utbildning som reservofficerarna i regel har.

Jag tackar alltså för svaret och hoppas att utvecklingen kan gå därefter att det sprids en litet allmännare information bland de äldre reservofficerarna om denna möjlighet att bli krigsplacerad i hemvärdnet på hemorten.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. principerna
för förordnande
av statliga
representanter
i länsstyrelser*

§ 6 Ang. principerna för förordnande av statliga representanter i länsstyrelser

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Fiskesjös (c) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 295, och anförde:

Herr talman! Herr Fiskesjö har frågat mig vilka principer som har legat till grund för förordnandet av de statliga representanterna i de nya länsstyrelserna.

En huvuduppgift för de nya länsstyrelserna är att på grundval av den centrala statliga planeringen samstämna och samordna den statliga planering som sker regionalt med den kommunala planeringen. Detta har motiverat ett kommunalt inflytande på styrelsens sammansättning, vilket tillgodoses genom att landstinget väljer fem ledamöter. När regeringen tillsatte övriga fem ledamöter var en vägledande princip att tillgodose också behovet av att tillföra länsstyrelsen erfarenheter från andra områden av samhällslivet, främst näringsliv och arbetsmarknad. Vid tillsättningen har regeringen även försökt tillse att de av statsmakterna antagna målen för samhällsutvecklingen får en förankring i styrelsernas sammansättning.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret på min fråga, även om det gav föga klarhet om den mest iögonfallande princip som regeringen tillämpat. Min fråga är naturligtvis betingad av den berättigade förundran som regeringens urval av de statliga representanterna i de nya länsstyrelserna väckt i skilda delar av landet.

När länsstyrelserreformen beslöts av riksdagen förra året var som bekant meningarna delade om hur de tio lekmanrepresentanterna skulle utses. I länsförvaltningsutredningen, som låg till grund för reformen, hade en knapp majoritet -- fem av nio -- föreslagit att landstingen skulle utse sex av de tio och regeringen de resterande fyra. Minoriteten i utredningen ansåg att landstingen borde utse alla tio för att bl. a. säkerställa, att länsstyrelsen skulle komma att avspegla den väljande korporationens sammansättning i politiskt avseende. I riksdagen drev centern denna linje och krävde således att landstingen skulle utse samtliga.

Men regeringen genomdrev ett hälftenbruk -- fem landstingsvalda och fem regeringsutnämnda. När nu länsstyrelsernas sammansättning är klar ser man till fullo vad som var avsikten med detta hälftenbruk. Avsikten var helt enkelt att regeringen skulle få möjlighet att med hjälp av de fem regeringsutnämnda ledamöterna försäkra sig om socialdemokratisk majoritet även i län där partiet i landstingen är i klar minoritet.

Denna nu realiserade avsikt är anmärkningsvärd, bl. a. av det skälet att det aldrig sades ut att man hade den avsikten. Den framkom inte vare sig i propositionen till 1970 års riksdag eller i den debatt som fördes i kamrarna. Av de akter som står till buds framgår det snarast att skälet för att man skulle ha fem regeringsutnämnda närmast var att man därmed nära nog symboliskt ville markera att länsstyrelserna fortfarande var

statliga myndigheter.

Den ordning som tillämpas framstår som särskilt anmärkningsvärd om man begrundar ett uttalande i länsförvaltningsutredningens betänkande. Där står det bl. a.: "Vidare bör gälla, att landstingets val äger rum efter det Kungl. Maj:t utsett ledamöter. Härigenom förebygges risken för att en av landstinget avsedd balans i politiska och andra avseenden rubbas i efterhand." Mot detta uttalande har jag inte kunnat finna någon polemik i proposition 103 till 1970 års riksdag. I kammardebatten utgick man också från, utan att bli korrigerad, att det skulle gå till så som utredningen hade länkt sig härvidlag. Men i verkligheten blev det alltså tvärtom. Först valde landstingen i proportionell ordning sina fem representanter, därefter utnämnde regeringen så många socialdemokrater som behövdes för att säkerställa majoritet för det egna partiet. Över hela linjen har man tydligen ansett det vara ett axiom att statsintresset, näringslivsintresset och arbetsmarknadsintresset bäst företräds av socialdemokrater.

Vad civilministern anfört rubbar inte min uppfattning att de nya länsstyrelserna i flertalet fall fått en ur bl. a. politisk synpunkt mycket egendomlig sammansättning.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag skall gärna, på den korta tid som nu står till mitt förfogande, bidra till att skapa all den klarhet som kan vara önskvärd kring det sätt på vilket regeringen har tillsatt dessa ledamöter och hur vi har resonerat rent principiellt.

Det är fortfarande fråga om en *statlig* länsstyrelse. Såvitt vi kan förstå föreligger också önskemål från centerpartiets sida att vi till denna statliga länsstyrelse skall delegera det mesta möjliga av de åtgärder som staten skall ta ansvaret för i fråga om exempelvis den regionala planeringen. Vi tycker att det är en riktig linje att vi i mesta möjliga mån skall försöka genomföra regionalpolitiken i samverkan mellan stat och kommun på länsplanet. Men om det skall bli en regionalpolitik som så att säga hänger ihop för hela landet, måste vi sörja för att den som har det yttersta ansvaret för de statliga åtgärderna också kan förankra sin politik i den regionala statsförvaltningen.

Från många organisationer mötte vi också önskemål om att de skulle få representanter i de nya länsstyrelserna. Vi sade till organisationerna att det inte är avsikten att det skall vara någon korporativ styrelse. Det insåg organisationerna. Men vi var intresserade av att de nämnde namn på personer vilka skulle kunna vara lämpade för uppgifter som de nya länsstyrelserna skall hantera. Vad vi har sett som regeringens uppgift har varit att komplettera landstingens val med ledamöter som hade sådana erfarenheter från näringsliv och arbetsmarknad att vi skulle kunna få en länsstyrelse som kunde arbeta med den effekt som vi alla önskar.

Vi sade oss att riktmärket må väl då bli att vi försöker att i varje länsstyrelse skaffa fram två ledamöter med löntagarerfarenheter och två ledamöter med företagarerfarenheter. Av de 96 ordinarie ledamöter som det var fråga om att täcka in med hjälp av detta sätt att resonera kunde vi ta ett 80-tal från de olika förslag som organisationerna sände till oss. På några punkter tvingades vi gå ifrån de förslag som vi fick. Organisatio-

Nr 111

Torsdagen den
21 oktober 1971

---

*Ang. principerna
för förordnande
av statliga
representanter
i länsstyrelser*

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. principerna
för förordnande
av statliga
representanter
i länsstyrelser*

nerna föreslog nämligen ofta folk från samma kommuner, och för att undvika en geografisk snedbelastning av länsstyrelsens sammansättning fick man då plocka fram namn från annat håll.

Det såg ut ungefär så, när vi fick in de olika personförslagen från organisationerna, att löntagarerfarenheterna i betydande grad representerades av socialdemokrater. Vi tyckte för vår del att det fanns ingen anledning att diskriminera dem därför. När det gällde företagarerfarenheter var de personer som fördes fram till övervägande delen folk från den borgerliga sidan, och vi tyckte på samma sätt att det därvidlag inte fanns skäl att diskriminera dem. Och den sista ledamoten, den femte, skulle alltså representera statlig och kommunal verksamhet.

Jag har så här kortfattat försökt redovisa efter vilka principer vi har resonerat. Jag kan sluta med att säga att jag tror att vi i län efter län har lyckats med att någorlunda genomföra denna uppläggning av sammansättningen av länsstyrelsens ledamöter.

Herr TALMANNEN yttrade:

Före den fortsatta debatten vill jag erinra om tidsbestämmelserna för frågestunderna: Svar på enkel fråga och anförande med anledning därav får omfatta högst tre minuter.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Civilministerns senaste inlägg föranleder mig inte att frångå det omdöme som jag avgav i mitt första anförande: Regeringens agerande i den här frågan är underligt. Får jag ta ett par konkreta exempel.

I Hallands län sitter 28 borgerliga landstingsmän och 18 socialdemokrater – alltså en borgerlig majoritet med 60 procent. I den nya länsstyrelsen däremot sitter efter regeringsutnämningen en socialdemokratisk majoritet med 60 procent. I Jönköpings län är det ungefär likadant, och jag skulle kunna anföra flera exempel.

Detta måste, herr talman, hur man än ser det karakteriseras som en mycket egendomlig ordning, och det kan inga bortförklaringar från civilministerns sida rubba.

Civilministern sade i sitt inlägg att det inte har funnits någon anledning att diskriminera socialdemokraterna. Nej, det finner man när man tittar på förteckningen över de utnämnda, att någon diskriminering av socialdemokrater har det sannerligen inte varit tal om.

Civilministern sade också att två av de fem ledamöterna skulle ha löntagarerfarenhet, och då fanns det tydligen bara socialdemokrater att tillgå på den kanten, trots att vi vet att det finns gott om löntagare som har sin politiska hemvist på annat håll. Sedan skulle det vara två med företagarerfarenhet, och dessa skulle då tas från den borgerliga kanten. Men hur det nu är har man lyckats att även när det gäller företagarräpresentanterna raggas upp socialdemokratiska företagare runt om i de olika länen, och regeringsutnämningen har i flera län resulterat i fyra socialdemokrater och en borgerlig.

Torsdagen den
21 oktober 1971*Ang. handläggnings-
ordningen hos
koncessionsnämnden
för miljöskydd*

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag kan trösta herr Fiskesjö med att det finns både borgerligt folk med bland dem som har löntagarerfarenheter och socialdemokratiskt folk med bland dem som har företagarerfarenheter. Vi har alltså inte när det gäller de förslag som förts fram från olika organisationer på folk som har erfarenheter, lämpade för de här uppgifterna, i något sammanhang diskriminerat någon på grund av vederbörandes politiska uppfattning. Och jag vill betona detta med erfarenheter, för de sitter inte i länsstyrelserna som representanter för sina respektive organisationer eller som representanter för några branscher, utan de sitter där som statliga styrelseledamöter på grundval av sina erfarenheter och det allmänna förtroende som de åtnjuter.

Här kommer vi också in på en annan och mycket större fråga, nämligen hur vi skall se på arbetsfördelningen mellan stat och kommun på länsnivån. Den frågan är så stor att vi uppenbarligen inte kan diskutera den i dag inom ramen för frågeinstitutet. Vi kan måhända diskutera den i annat sammanhang. Herr Fiskesjö hävdar att de statliga frågor för vilka ansvaret delegeras till länsnivå helt plötsligt blir kommunala frågor och att de bör handläggas av de kommunala majoriteterna där. Jag tror emellertid inte att den argumentationen är hållbar, om vi vill föra en aktiv regionalpolitik med genomslagskraft i hela landet – som vi ju alla förklarar att vi vill.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. handläggningsordningen hos koncessionsnämnden för miljöskydd

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Hedins* (m) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 278, till herr industriministern, och anförde:

Herr talman! Herr Hedin har frågat industriministern om han anser det vara principiellt riktigt att koncessionsnämnden för miljöskydd slutbehandlar en ansökan om utbyggnad av miljöfarlig anläggning av viss omfattning samtidigt som sökanden hos koncessionsnämnden ansökt om en fortsatt utbyggnad med flerdubbel omfattning och därmed väsentligt ökade miljörisker.

Som svar på herr Hedins fråga vill jag hänvisa till miljöskyddslagens bestämmelser. Enligt 13 § i lagen skall ansökan om tillstånd innehålla de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som fordras för att bedöma den miljöfarliga verksamhetens beskaffenhet, omfattning och verkningar. Koncessionsnämnden är vid sin bedömning inte bunden vid det aktuella ärendet utan har möjlighet att beakta inte bara känd utan även väntad utveckling. I vilken utsträckning detta hör ske beror på omständigheterna i det särskilda fallet.

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. handläggnings-
ordningen hos
koncessionsnäm-
nden för miljöskydd*

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Jag bedömer svaret som positivt och anser att det innebär ett klarläggande som kan vara mycket värdefullt i aktuella koncessionsärenden.

Jag vill emellertid fråga om svaret principiellt sett innebär att koncessionsnämnden kan bordlägga en ansökan om en utbyggnad om nämnden efter denna första ansökan har fått in en ny ansökan om ytterligare utbyggnad med betydligt större kapacitet än den tidigare, alltså göra en bordläggning för att nämnden skall kunna behandla båda ansökningarna samtidigt.

Bakgrunden till min fråga är det aktuella fallet med Marviken. Där har Vattenfall begärt att få bygga en oljekraftanläggning på 200 megawatt, men innan den ansökan slutbehandlats kom det in en ny ansökan om utbyggnad till 1 000 megawatt, alltså en högst väsentligt större kapacitet på anläggningen. I det första fallet tycks myndigheter och remissinstanser av skilda slag vara överens om att utbyggnaden kan tolereras från miljömässiga synpunkter. Men det blir ju en helt annan sak när man går upp till en fem gånger så stor kapacitet. Då kommer det verkligt betydande miljörisker in i bilden. Man kan säga att det i detta sammanhang finns fog för talesättet att om man räcker någon ett lillfinger så tar han hela handen. Det verkar som om Vattenfall vill gå till väga på det sättet.

Det är uppenbart att det föreligger risk för felinvesteringar, om dessa båda ärenden handläggs var för sig i två etapper. På Vattenfall har man redan offentligt förklarat, att om man får tillstånd till den första utbyggnaden, så är man beredd att redan i det skedet bygga t. ex. oljelagringsanläggning, magasin och hamn i en storlek som räcker för en senare utbyggnad till 1 000 megawatt. Om man då skulle få nej på sin ansökan om den senare utbyggnaden, så har man uppenbarligen gjort betydande felinvesteringar.

Gör man däremot så, som i och för sig vore riktigt, att man begränsar sig till en utbyggnad till 200 megawatt och sedan får bygga ut till 1 000 megawatt, så är också det ofördelaktigt, eftersom det naturligtvis är billigare att redan från början bygga ut anläggningen för den större kapaciteten. Detta är bakgrunden till att jag anser det vara mycket angeläget att vi får principerna helt klara i detta fall.

Jag tackar än en gång för svaret men skulle gärna vilja ha det ytterligare klarläggande som jag här efterlyst.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag började min parlamentariska bana inom konstitutionsutskottet och är därför utomordentligt försiktig i mitt umgänge med sådana här frågor. Herr Hedins fråga är i själva verket en fråga om lagtillämpning. Riksdagen och regeringen stiftar och ändrar lagar, men vi får akta oss väldigt noga för att lägga oss i tillämpningen i ett konkret fall. Därför kan jag inte ens principiellt uttala mig om hur koncessionsnämnden bör förfara i ett sådant här fall. Mitt resonemang får därför bli allmänt och kan inte röra det enskilda fallet.

Det är alldeles klart att koncessionsnämnden kan ge tillstånd till en ombyggnad eller tillbyggnad av ett företag, oberoende av om där föreligger en ansökan om ytterligare utbyggnad. Den nya ansökan om utbyggnad är ett helt nytt och fristående ärende, som nämnden kan bifalla eller avslå, oberoende av hur man har behandlat den första ansökan.

Mitt svar på herr Hedins konkreta fråga, om koncessionsnämnden kan bordlägga ett ärende, är att jag inte ser något hinder för nämnden att bordlägga ett ärende om den så önskar. Men det får bli koncessionsnämndens absoluta ensak att göra det. Nämnden kan också välja att ge tillstånd till en första etapp, men göra det tillståndet mycket begränsat. När den sedan tar ställning till utbyggnaden blir det kanske nödvändigt att skärpa bestämmelserna för utsläpp i luften och i vattnet.

Svaret på frågan är alltså att koncessionsnämnden givetvis kan vilandeförklara ett sådant här ärende, men det får den själv avgöra; jag får inte lägga mig i det.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag tackar ytterligare för det svar som jag nu har fått och som jag tycker är än mera positivt.

Jag kanske kan vara fri att säga hur jag bedömer det hela. Jag tycker att omständigheterna i det särskilda fall som statsrådet talade om i sitt första svar avgjort är sådana att koncessionsnämnden borde bordlägga den första ansökan och behandla hela frågeställningen i ett sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. järnvägstrafiken på linjerna Mora–Brunflo och Forsmo–Hoting

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herrar *Wikners* (s) och *Winbergs* (m) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna frågor, nr 277 och 282, och anförde:

Herr talman! Herr Wikner har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att förhindra nedläggning av persontrafik på inlandsbanan mellan Mora, Sveg och Brunflo.

Herr Winberg har frågat mig om det finns förutsättningar att även i framtiden bibehålla järnvägstrafiken på sträckan Forsmo–Hoting.

Jag ber att få besvara de båda frågorna i ett sammanhang.

I konseljen den 15 oktober 1971 uppdrogs åt samtliga länsstyrelser att till den 1 oktober 1974 genomföra en regional trafikplanering i enlighet med anvisningar, som successivt kommer att utfärdas av chefen för kommunikationsdepartementet på grundval av förslag från trafikplaneringsutredningen. I avvaktan på planeringens genomförande kommer regeringen att iaktta viss återhållsamhet i fråga om beslut rörande nedläggning av ytterligare järnvägslinjer. I samband med att regeringens beslut offentliggjordes förra veckan uttalade jag, att beslutet bl. a. innebär att frågor rörande nedläggning av inlandsbanan får anstå till dess

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. järnvägs-
trafiken på linjerna
Mora–Brunflo
och Forsmo–Ho-
ting*

man har tillgång till en trafikplanering i berörda län.

Härav följer att regeringen i avvaktan på resultatet av trafikplaneringen inte avser att fatta något avgörande i fråga om den del av inlandsbanan som sträcker sig mellan Mora och Brunflo och som SJ begärt att få lägga ned.

Vad gäller linjen Forsmo–Hoting har jag inhämtat att en lönsamhetsundersökning av i första hand persontrafiken vid linjen pågår inom SJ:s regionala organ. Någon framställning från SJ om driftförändring vid linjen Forsmo–Hoting föreligger inte, och jag är inte beredd att utan ett närmare underlag göra något uttalande i frågan. Regeringens bedömning av denna fråga liksom av andra inkommande ärenden angående järnvägsnedläggningar kommer givetvis att ske med hänsyn tagen till den igångsatta regionala trafikplaneringen och till de möjliga återverkningar denna kan få på enskilda bandelar.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Det innebär att man skjuter denna fråga något framåt i tiden.

Indragningen av persontrafiken mellan Mora, Sveg och Brunflo har faktiskt irriterat den befolkning som under många år varit beroende av denna trafik. SJ har gjort ett flertal lönsamhetsberäkningar och dessa tycks ge samma resultat, nämligen att persontrafiken är olönsam och måste dras in.

Vad är då orsaken till detta? Till en del måste det vara att man ständigt höjer biljettpriserna och att man drar in de serviceorgan, som skall vara till nytta för dem som skall använda järnvägen. Jag tänker här närmast på påstigningsanhalter m. m. I alla sammanhang åberopar man ständigt 1963 års riksdagsbeslut, och jag frågar då om persontrafiken inom glesbygderna måste vara lönsam.

I sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 1 år 1963 står på s. 65 följande, som jag ber herr talmannen att få citera: "Utskottet vill för sin del understryka betydelsen av att aktiviteten på det trafikpolitiska området samordnas med lokaliseringspolitiken bl. a. när det gäller att upprätthålla från lokaliseringssynpunkt önskvärd olönsam järnvägs- eller landsvägstrafik." Något längre ned heter det: "Utskottet ansluter sig till departementschefens uttalande att ersättning bör utgå av allmänna medel i den mån det inte med kravet på kostnadstäckning går att lämna en viss bygd den trafikservice som från samhällets synpunkt är rimlig. Problemet gäller i första hand persontrafikförbindelserna för glesbygderna och vissa öar."

Det är klart utsagt att olönsam persontrafik på järnväg i glesbygd bör upprätthållas för att tillgodose trafikservice åt en viss bygd.

Det är över 19 mil från Sveg till Östersund. Invånarna i Sveg med omnejd är beroende av att kunna besöka Östersund, dels därför att centrallasarettet är beläget där, dels därför att Svegs lasarett kommer att omändras till läkarstation. Ungdomarna är numera hänvisade till gymnasier och fackskolor i Östersund. Genom att Östersund är residensstad är vi hänvisade till att besöka staden i olika sammanhang. Sveg är prioriteringsort i fråga om lokalisering. Om vi mister persontrafiken blir

det försämrade service. Trafikolyckorna ökar på våra landsvägar. Är det då vettigt att än mera trafik överföres till vägarna? Jag anser att vi bör få behålla vår järnvägslinje.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Också jag ber att få framföra ett tack till statsrådet för svaret på frågan.

Låt mig först till dem av kammarens ledamöter, som kanske inte är så geografiskt orienterade inom detta område, säga att banan Forsmo--Hoting är 12 mil lång, att den förbinder norra stambanan vid Forsmo i Sollefteå kommun med inlandsbanan vid Hoting i Fjällsjö kommun, att den byggdes en gång av staten och öppnades 1925, att den delvis går i Ångermanälvens dalgång och i ett område vars vägnät till åtskilliga delar är av låg standard.

Nu säger statsrådet att en lönsamhetsundersökning pågår inom SJ beträffande den ifrågasatt bandelen. Detta är i och för sig ägnat att oroa, eftersom lönsamhetsundersökningar av detta slag hittills i regel brukat leda till nedläggning. Forsmo--Hoting-banan går i ett glesbygds- och avfolkningsområde. Folkmängden inom detta område av övre Ådalen har av olika skäl relativt sett minskat mera än i något annat område i landet på senare tid. På femton år har befolkningen i stora delar gått ned med mer än 40 procent. Det är alltså ett område, där speciella åtgärder är erforderliga för befolkningens service och för områdets möjligheter att leva vidare. Att lägga ned en transportgren i ett område, som verkligen är i behov av stimulans, tycker jag inte är en påfallande klok åtgärd. Samhällets transportpolitik måste väl snarare anpassas till de regionpolitiska målsättningarna.

Jag vill också påpeka att Ångermanälven fortfarande används såsom flottled, men om flottningen i framtiden kommer att nedläggas vilket man i dag inte alls vet kan denna bandel komma att vara utmärkt för transport av stora delar av det rundvirke som nu flottas.

Nu har emellertid någonting nytt hänt sedan jag ställde min fråga. Regeringen har offentliggjort sitt uppdrag till länsstyrelserna om utförande av en s. k. regional trafikplanering till den 1 oktober 1974. Till dess skall återhållsamhet iakttas med beslut om nedläggningar av järnvägar, sägs det. Ändå är statsrådet tyvärr inte beredd att göra något uttalande beträffande denna bandels framtid, vilket jag får beklaga. Jag kan konstatera att ordet återhållsamhet tydligen inte är så mycket värt när det gäller de konkreta fallen.

Mot bakgrunden av att statsrådet nu inte vill göra något uttalande vill jag ställa frågan: Tänker regeringen även i fortsättningen vara lika lyhörd som tidigare för SJ:s nedlägningspropäer?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Låt mig allra först till herr Winberg säga, att jag, för att det skall vara möjligt för mig att ta ställning till ett nedlägningsärende, först måste få ärendet. Jag kan inte besluta om ärenden, som jag inte har fått. Jag har inte fått något ärende rörande Forsmo--Hoting från SJ. Om herr Winberg begär att jag skall ta ställning till den järnvägsnedläggelsen

Nr 111

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. järnvägs-
trafiken på linjerna
Mora--Brunflo
och Forsmo--Ho-
ting*

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. järnvägs-
trafiken på linjerna
Mora—Brunflo
och Forsmo—Ho-
ting*

nu, får han väl först på något vis se till att jag får en framställning om nedläggning.

Sedan vill jag gärna framhålla, att frågan om järnvägsnedläggningar och det beslut som regeringen nu har fattat om en trafikplanering över hela landet ju hänger intimt samman. Jag kan inte finna vad det ligger för värde i att i dag, när vi startar denna landsomfattande trafikplanering, stiga upp och säga att man känner en oro över dessa frågor som man med viss rätt har kunnat känna tidigare.

Tanken är nu att vi skall genomlysa dessa frågor i hela landet. Varje enskild kommun skall vara med och säga sin mening. Länsstyrelserna skall leda arbetet. Regeringen skall ge råd och anvisningar till länsstyrelserna i de fall sådana behövs, osv. Det kan väl då inte heller för riksdagen ligga något större värde i att föregripa länsstyrelsernas och kommunernas agerande, åtminstone i starten. Låt oss gärna komma tillbaka till detta när vi märker hur arbetet fortskrider. Finner vi brister i det, skall vi naturligtvis påpeka dem. Men låt oss nu få sätta i gång detta arbete och se vart det leder. Vi har garanterat att länsstyrelser och kommuner i hela landet får vara med och säga sin mening. Det borde borge för att arbetet skall ske på ett sätt som kan garantera sakkunnig behandling av frågorna.

Herr Winberg påstår att de lönsamhetsundersökningar som SJ företar oroar människorna. Det kan han naturligtvis tillåta sig att säga. Herr Winberg har själv varit med i riksdagen om att ge SJ uppdraget att göra dessa undersökningar. Man skall kanske vara litet försiktig, när man sedan kritiserar SJ för saker och ting som man själv har varit med om att besluta.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ställde min fråga, innan detta beslut fattades av regeringen. Därför var jag litet oroad. Vi vill inte föregripa någonting, men de bygder som berörs av detta nedläggningshot måste väl ändå ha rätt att känna oro.

Vi vet också att landstinget har skickat en skrivelse till kommunikationsministern. Landstinget framhåller i sitt yttrande, att det ser med ytterst stor oro på denna nedläggning.

Sedan bör man inte se dessa transportproblem enbart ur ekonomisk synpunkt utan även från sociala och näringspolitiska aspekter inom lokaliseringsområdena. Det är mot den bakgrunden och med tanke på glesbygden som jag har velat göra detta påtalande.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Om jag skall vara positiv mot kommunikationsministern kanske jag kan tolka honom så, att det är formella skäl som gör att han nu inte kan uttala sig om Forsmo—Hoting-banan men att han i själva verket på grund av det allmänna uttalande som regeringen har gjort här skulle mena att man skall vara återhållsam även beträffande den banan till dess den regionala trafikplaneringen är klar.

Far jag sedan eftersom kommunikationsministern talade om att kommunerna och de lokala organisationerna skulle ha inflytande på de här nedläggningarna också säga att denna fråga var uppe vid de

landstingsmöten som ganska nyligen hållits både i Västernorrlands och i Jämtlands län. Frågan är ju av intresse också för Jämtlands län eftersom, på grund av en indelningsändring, den norra delen av banan den 1 januari 1974 kommer att ligga nära Jämtlands län. Landstinget i Jämtlands län har ju också, som även herr Wikner nämnde, gjort en hemställan till statsrådet om att inga ytterligare inskränkningar i järnvägstrafiken skall ske inom länet.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 111

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. statens
järnvägars krav på
bidrag från kom-
muner till olönsam
kollektiv trafik*

§ 9 Ang. statens järnvägars krav på bidrag från kommuner till olönsam kollektiv trafik

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 289, och anförde:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig om SJ:s krav på kommunerna för olönsam kollektiv trafik är i överensstämmelse med kommunikationsdepartementets intentioner.

För SJ:s busstrafik - jag utgår från att det är den som avses med herr Westbergs fråga - gäller, liksom för affärsbanenätet, att verksamheten skall ge full kostnadstäckning. I den mån detta inte är möjligt kan SJ på samma villkor som privata och kommunala trafikföretag få statsbidrag för driften.

Kommunal bidragsgivning till olönsam busslinjetrafik förekommer sedan flera år vid sidan av den statliga bidragsgivningen. Den omfattar såväl privata och kommunala som statliga trafikföretag. Kommunerna har befogenhet att lämna sådana bidrag inom ramen för den kommunala kompetensen enligt 3 § kommunallagen. Den samverkan mellan stat och kommun i fråga om det ekonomiska ansvaret för olönsam trafikförsörjning som efter hand utvecklats har i många fall lett till både billiga och rationella trafiklösningar.

Att av principiella skäl utestänga SJ eller andra statliga trafikföretag från möjligheten att med kommunal bidragsgivning ombesörja sådan trafik, som kommunerna själva vill behålla eller anordna, skulle kunna få den effekten att trafikförsörjningen blev jämförelsevis svagare och mindre ändamålsenligt anordnad.

Eftersom kommunerna själva kan avväga bidragens storlek mot den önskade trafikens omfattning och kostnaderna härför samt träffa de överenskommelser som man finner påkallade, utgör kommunerna aktiva parter när det gäller att praktiskt påverka trafikens utformning med hänsyn till kommunens bästa. Det ter sig därför rimligt att SJ - i lika mån som privata och kommunala trafikföretag - kan begära och mottaga kommunala bidrag för olönsam busstrafik.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Men det vore fel att säga att jag finner svaret tillfredsställan-

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. statens
järnvägars krav på
bidrag från kom-
muner till olönsam
kollektiv trafik*

de. Tvärtom, jag tycker det är olyckligt att SJ:s förluster på den kollektiva trafiken skall få övervältras på kommunerna. Detta drabbar särskilt de ekonomiskt svaga glesbygdskommunerna och kommuner som inom sig har vidsträckta glesbygdsområden. Min hemkommun, som tillhör den senare kategorin med vidsträckta glesbygdsområden, krävdes förra året på 27 200 kronor i subventioner till SJ:s busstrafik. I år hade man nästan fördubblat kravet, till 53 500 kronor. Där fanns det tydligen ingen som helst tanke på prisstopp. Efter förhandlingar har beloppet prutats ned till 38 200 kronor, men också det är ett anmärkningsvärt högt belopp. Av en annan kommun i västra Hälsingland begär SJ 12 000 kronor för att upprätthålla en enda linje. För att nu nämna ett par exempel.

Nu säger kommunikationsministern: "Eftersom kommunerna själva kan avväga bidragens storlek", etc. Jo, jag tackar jag. Det kommer ändå ett krav, och vägrar man att betala hotas man med nedläggning av ifrågavarande trafiklinje.

Enligt 1963 års trafikbeslut skulle målet för den statliga trafikpolitiken vara att för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning. Nu har man genom att lägga ned järnvägar eller genom att med olika åtgärder omöjliggöra persontrafik på järnvägar fört över eller rättare sagt tvingat över en ännu större del av persontrafiken till landsvägsbussar, och när berörda vägbusslinjer inte bär sig, debiteras kommunerna allt större belopp. Detta kan enligt min uppfattning knappast vara i linje med andemeningen i 1963 års trafikpolitiska beslut.

Även för de busslinjer som inte utgör ersättning för en nedlagd persontrafik på järnväg har man samma målsättning, nämligen att trygga en tillfredsställande trafikförsörjning, och de bör därför anses vara inbegripna i berörda trafikbeslut. Det borde vara möjligt att undgå en sådan utveckling som vi nu kan konstatera genom en fördelning av kostnaderna mellan olika linjer och genom en större satsning på en kollektivbiljett för busstrafiken.

Jag vill fråga kommunikationsministern: Delar statsrådet min uppfattning att det som för närvarande sker på detta område, med de ständigt stigande krav som ställs på kommunerna i detta sammanhang, inte är en tillfredsställande tillämpning av 1963 års trafikpolitiska beslut?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal gick inte in på själva principfrågan i sin replik, vilket jag tyder så att han trots allt inte ansåg det vara nödvändigt att diskutera den. Jag syftar på det förhållandet att statens järnvägar skall ha rättighet att lika väl som andra trafikföretag söka kommunala bidrag, om företaget upprätthåller en verksamhet, vilken kommunen har begärt och om vilken man har träffat ett avtal. Jag är glad för att herr Westberg inte ifrågasatte att SJ skulle vara undantagna från rätten att söka bidrag för att täcka sitt underskott.

Jag övergår här efter till den fråga som herr Westberg närmast kommenterar, nämligen hur detta skulle kunna rimma med statsmakternas uttalade uppfattning, som fortfarande gäller, att man skall försöka återställa en tillfredsställande transportförsörjning i landets olika

delar. I detta sammanhang måste vi väl ändå slå fast ytterligare en elementär sak. Det är väl inte herr Westbergs och inte heller någon annans mening att man skall bryta den kommunala kompetensen att bestämma över sin egen trafikförsörjning. Skulle så vara fallet, bör herr Westberg säga att staten med ändring av vad som nu gäller skulle ha möjlighet att inverka på hur de interna kommunala trafikförsörjningsplanerna bör vara ordnade. Jag tror att herr Westberg inte menade detta, och jag räknar därför inte med någon sådan ändring av hans uppfattning i denna fråga.

Kvar står då frågan om hur man i det enskilda fallet kan bedöma de möjligheter kommunerna har att med sina resurser ge kommuninnevävarna en rimlig trafikservice. Herr Westberg går av naturliga skäl ner till sin egen hemkommuns trafikförhållanden och konstaterar vilka bekymmer man där har. Det är inte för mig möjligt och inte heller riktigt att gå in på det enskilda fallet. Jag gör det inte i annan mån än att jag konstaterar vad herr Westberg inte nämnde, nämligen att Ljusdal har fått ett extra skatteutjämningsbidrag, som kan utgå till kommunerna för att dessa skall förbättra sin trafikförsörjning. Jag känner inte till beloppet - jag har bara låtit mig underrättas om att Ljusdal har sökt och fått ett extra skatteutjämningsbidrag. Det är en av de vägar som man går för att komma i åtnjutande av sådana statliga medel, vilka riksdagen beslutat att kommunerna skall kunna söka för att hjälpa upp finanserna för den viktiga sektor som den kommunala trafikförsörjningen utgör.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det torde inte vara kommunikationsministern obekant att det extra skatteutjämningsbidraget inte är destinerat speciellt till trafikförsörjningen. Däremot står det i 1963 års trafikbeslut att staten skall svara för en tillfredsställande trafikförsörjning i landets olika delar. Det beslutet kan väl kommunikationsministern inte springa ifrån, och jag ställde frågan: Anser kommunikationsministern att vad som för närvarande sker, när SJ begär allt större och större belopp av kommunerna, är i linje med andemeningen i 1963 års trafikbeslut? På den frågan fick jag inget direkt svar.

Det är klart att vi på kommunalt håll är angelägna att se till att det blir en tillfredsställande trafikförsörjning. Men vi anser inte att kostnaderna skall behöva belasta kommunerna i den utsträckning som nu sker. Framför allt drabbas de ekonomiskt svaga kommunerna, och det är en utveckling som jag finner vara mycket olycklig.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Bara ett tillrättaliggande av en direkt felaktig uppgift som herr Westberg i Ljusdal lämnade. Han sade att skatteutjämningsbidraget inte är specialdestinerat till kommunal trafikförsörjning. Jo, det är just vad det är! Varje är anmäls i statsverkspropositionen ett belopp för extra skatteutjämningsbidrag att sökas av skattetyngda kommuner just för kommunal trafikförsörjning.

Detta skall talas om - och herr Westberg bör ha det klart för sig - så att inte de riksdagsledamöter som kan dela hans uppfattning går och bär på den en enda minut till.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Om betalning
med check i
detaljhandeln*

Herr statsrådet LIDBOM erhöi ordet för att besvara herr *Romanus'* (fp) i kammarens protokoll för den 15 oktober intagna fråga, nr 306, till herr handelsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Romanus har frågat chefen för handelsdepartementet om han vill medverka till att de som har checklön och andra checkkonton åter får möjlighet att betala med check i detaljhandeln om godkänd legitimation uppvisas. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

De restriktioner som efter överläggningar mellan bankerna och rikspolisstyrelsen införts fr. o. m. 1 juli i år beträffande användningen av checken som betalningsmedel i detaljhandeln har starka skäl för sig. De har lett till att antalet till polisen anmälda checkbedrägerier minskat från 6 544 under juli--augusti 1970 till 2 879 under motsvarande period 1971.

Restriktionerna innebär i praktiken att detaljhandeln för att undvika förluster måste kräva legitimation av kunden, om denne vill betala med check. Många företag har emellertid ansett att de inte kan ta på sig bördan av identitetskontroll. De har föredragit att upphöra med att ta emot checkar som betalning.

Det är från konsumentsynpunkt angeläget att legitimationsfrågan löses. Detta är emellertid en uppgift för näringslivet och dess organisationer. Något initiativ från regeringens sida övervägs inte för närvarande.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Ungefär en och en halv miljon människor i vårt land har checklön. Dessutom finns det ungefär en halv miljon andra checkkonton. Dessa två miljoner kontoinnehavare drabbades den 1 juli i somras av en kraftig försämring av servicen genom att de inte längre får betala med check i detaljhandeln. Det var en försämring som i går av TCO i en skrivelse till Bankföreningen kallades för ett grundskott mot checklönesystemet.

Herr Lidbom säger nu att det fanns goda skäl för restriktionerna. Ja, visst fanns det goda skäl för åtgärder av något slag, nämligen de starkt ökande checkbedrägerierna. Det är ingen tvekan om det, men fanns det verkligen skäl för så drastiska åtgärder? Hade det inte gått lika bra att bara införa legitimationstväng i detaljhandeln? Man kan i varje fall säga så mycket: Om det hade funnits intresse av att ge så god service som möjligt åt de hederliga kontoinnehavarna, så hade i första hand ett legitimationstväng bort prövas.

Handeln har anförut ett som jag tycker ganska dåligt skäl. Man säger, att om man skulle fortsätta att ta emot checkar, så hade man behövt införa skärpt legitimationstkontroll, och det skulle ha inneburit längre väntetider med åtföljande irritation. Man kunde väl ha försökt så att man fått se hur det hade blivit.

En stor livsmedelskedja i Stockholm, Metro, har använt denna metod. Jag talade med dess chef i dag. Han sade att man på tre månader inte har haft några negativa erfarenheter. Man har satt fast en professionell

checkbedragare, och har fått två falska checkar på vardera ungefär 25 kronor. Det fanns inga klagomål vare sig från de anställda eller från kunderna över att det skulle vara krångligt att begära legitimation.

Man kan hävda att detta inte är någon statlig angelägenhet. Herr Lidbom säger nu att det från konsumentsynpunkt är angeläget att legitimationsfrågan löses. Jag ber att få tacka för det uttalandet. Det är viktigt att detta säges. Hittills har konsumentsynpunkterna lyst med sin frånvaro. Men herr Lidbom hänvisar sedan till att det är näringslivet som skall lösa problemet.

Vad kan då staten göra? Låt mig bara peka på ett par saker.

För det första var det ett statligt initiativ som låg bakom åtgärden. För det andra har staten med liv och lust gått i spetsen för att försämra servicen. Det statliga Systembolaget var en av undertecknarna av helsidesannonsen. Man kan faktiskt säga att Systembolaget ger den allra sämsta servicen, eftersom bolaget begär legitimation men ändå inte tar emot checkar.

Det är litet komiskt när statsrådet Lidbom säger att man inte har velat ta på sig bördan av identitetskontroll. Det har ju Systembolaget faktiskt gjort redan tidigare. Ändå vill man inte ge den riktiga servicen.

En sak skulle man från statens sida alltså kunna göra: gå i spetsen med gott exempel. En annan vore att inleda överläggningar och backa upp den aktion som TCO satt i gång. Kan regeringen inte göra så mycket?

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag blir något förvånad när jag hör herr Romanus' utläggningar. Han medger att det fanns goda skäl att ingripa mot checkbedrägerierna och vidta åtgärder av något slag för att komma till rätta med dem. Han säger att det borde ha räckt med legitimation. Man borde inte ha gått längre.

Ja, man har inte gått längre! Det står fullkomligt fritt för alla detaljhandlare att acceptera checken och nöja sig med legitimation. Att de behöver kräva en sådan beror bara på att de måste skydda sig själva mot förlustrisker när bankerna inte längre utan vidare löser in checkar på belopp under 300 kronor från detaljhandeln som de gjorde tidigare. Genom att denna inlösen från bankernas sida upphör, måste detaljhandeln i sin tur skydda sig mot förluster och kräva legitimation. Men ingen har ifrågasatt annat än att ett sådant system skulle kunna få fungera.

När det gäller vad staten skulle kunna göra hade jag inte trott att syftet med herr Romanus' framställning var att undersöka möjligheten att underlätta spritinköp i systembutikerna. Jag trodde att framställningen hade ett något vidare syfte.

Generellt sett tror jag att jag kan säga att vi gjort vad som för närvarande rimligtvis kan göras i ämnet.

TCO har tagit upp denna fråga och med stor skärpa och goda argument fört fram konsumentsynpunkterna, men till skillnad från herr Romanus har organisationen vänt sig till rätt adressat. Man har vänt sig till bankerna och begärt deras medverkan att införa identitetskort för alla checklöneinnehavare.

*Om betalning
med check i
detaljhandeln*

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Statsrådet Lidbom säger att man inte behöver gå längre än att införa legitimationstvång. Nej, men man har ju gjort det. Man har gått längre och vägrar numera i många fall att ta emot checkar i detaljhandeln. Det proklameras från handels sida att den mest konsekventa linjen är att inte ta emot checkar från någon kund, och det har det stora statliga företaget Systembolaget varit med om.

Min fråga gäller inte alls bara Systembolaget. Men när staten är med och ger ett dåligt exempel, så bör väl den saken påpekas även om det gäller Systembolaget! Var det nödvändigt att göra på det sättet? Varför kan inte kunderna, när de ändå måste ha legitimation med sig, få betala med en check? Detta är en serviceförsämring, vad man än i övrigt kan tycka om saken.

Man kan inte heller bortse från att det för huvudparten av checkinnehavarna, nämligen de som är hederliga och som är fullt villiga att legitimera sig, har blivit en serviceförsämring som resultat av överläggningar, vilka tagits upp på initiativ av ett statligt organ, nämligen rikspolisstyrelsen.

Ingen kan få mig att tro att inte rikspolischefen, som har utvecklat så mycken energi i detta fall, också skulle ha kunnat hävda konsumentsynpunkterna och säga: Försök först med någonting som är bättre för konsumenterna, de många vanliga, hederliga konsumenterna!

Inget kan heller få mig att tro att en regering, som är så förtjust i att ingripa och pilla på andra områden i vårt ekonomiska liv, inte skulle kunna ta upp överläggningar igen och hävda konsumentsynpunkterna. Det är vackert när statsrådet säger att det är bra om det blir gjort, men regeringen kunde möjligen göra litet mer.

Det finns också en annan aspekt. Man har från handels och bankernas sida sagt att det tar så och så lång tid att få fram legitimationskort. Men det måste väl vara ett samhällsintresse att alla människor har möjlighet att legitimera sig på ett förfalskningssäkert sätt, och det är ju ett statligt företag som levererar legitimationskortet. Också där skulle staten kunna hjälpa till med att befrämja konsumentintressen – om man vill. Men vill man inte hävda konsumentintressena, utan bara tvår sina händer, behöver man naturligtvis inte göra någonting – så långt har herr Lidbom alldeles rätt.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Vi kunde naturligtvis ta upp överläggningar i detta ämne med bankerna och detaljhandeln om det fanns någon anledning att bryta upp den underhandsöverenskommelse som har träffats mellan bankerna efter initiativ av rikspolisstyrelsen. Men den överenskommelsen går inte längre än den rimligen måste göra om vi skall nå det primära syftet att komma till rätta med checkbedrägerierna, vilket också i mycket stor utsträckning har lyckats.

Uppgiften att tillvarata konsumentintressena inom den ramen tror jag för min del kan anförtros åt TCO och övriga fackliga organisationer som intressera sig för denna fråga; de har säkerligen en betydande förmåga att klara upp saken direkt med bankerna.

Jag ser för närvarande ingen anledning att göra något regeringsin-
gripande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. läroböckernas behandling av familjen och dess roll i samhället

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara
herr *Karl Bengtsson* i Varberg (fp) i kammarens protokoll för den 14
oktober intagna fråga, nr 283, och anförde:

Herr talman! Herr Karl Bengtsson i Varberg har frågat mig om jag
anser att läroböckernas behandling av familjen och dess roll i samhället
står i överensstämmelse med målen i läroplanen för grundskolan.

De läroböcker som används i skolväsendet skall med vissa undantag
granskas av statens läroboksnämnd. Däremot granskar inte nämnden s. k.
bredvidläsningslitteratur. Det är skolstyrelsen som, efter förslag av rektor
och lärare, beslutar om vilka böcker som skall antas.

Herr KARL BENGTTSSON i Varberg (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret,
ehuru jag inte kan vara nöjd med det.

Ur läroplanen för grundskolan allmän del 1, dess mål och riktlinjer,
under rubriken Hem, skola och samhälle vill jag citera följande: "Det
gemensamma ansvaret och intresset för de ungas utveckling bör förena
hem, skola och samhälle i ett fruktbarande samarbete. Under barnets år i
skolan har hemmet det primära och huvudsakliga ansvaret för dess
fostran och värd. Av största betydelse är då att söka överbrygga de
olikheter i normer som kan finnas mellan hem och skola."

De barn som läser samhällskunskap på mellanstadiet är tio år gamla,
och eftersom det inte längre förekommer hemläxor har inte barnets
föräldrar samma möjligheter som tidigare att följa upp det undervisnings-
materiel som barnen undervisas med. I början på året beslutade statens
läroboksnämnd antaga till praktisk prövning en bok med studiehandled-
ning i samhällskunskap för mellanstadiet. Den här läroboken har rönt
uppmärksamhet i det att föräldrar till barn står undrande inför de
värderingar och det synsätt som i grundläggande samlevnadsnormer
kommer till synes i boken.

För att konkret belysa vad jag menar med detta vill jag återge vad som
står skrivet i grundboken under rubriken Vad är en familj?: "Man
behöver inte gifta sig med varandra för att bilda familj. En del vuxna har
valt att leva tillsammans och skaffa sig barn utan att ingå äktenskap."
Denna mening, herr statsråd, delas säkerligen inte av flertalet föräldrar.
Det är nog en minoritet som vill att deras barn skall få den synen på
familjebildning.

Varför måste denna i grundboken beskrivna form för familjebildning
särskilt framhållas? Något försök att förklara giftermålets innebörd och
betydelse görs inte, i varje fall inte i denna grundbok. Man talar inte ens
om den rättslöshet som kan bli följden av en samlevnad utan vigsel i
någon form.

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. läroböcker-
nas behandling
av familjen och
dess roll i sam-
hället*

Jag finner det angeläget, och det gör säkerligen de flesta, att våra barn skall läras förstå och tolerera dem som tänker annorlunda. Men det måste också anses som mycket viktigt att det mönster som utvecklats genom generationer inte helt plötsligt bryts. Och om jag har rätt i mitt antagande att det övervägande flertalet ser traditionell familjebildning efter äktenskap såsom naturligtast, då måste det också vara rimligt att barnen bibringas detta som vägledning.

Jag vill fråga: Delar statsrådet denna mening?

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Nej, herr Karl Bengtsson i Varberg, jag delar verkligen inte den meningen. Att legalisera en enda familjetyp och lära ut att andra former för familjegemenskap är oriktiga eller olämpliga eller ovärdiga – det hoppas jag att svensk skola aldrig skall göra.

Herr KARL BENGTTSSON i Varberg (fp):

Herr talman! Jag har ordagrant citerat vad som står i boken just under den rubrik jag nämnde. Av statsrådets svar kunde man möjligen få det intrycket att varken han själv som statsråd eller utbildningsdepartementet har något ansvar för de läroböcker som ges ut. Men skolöverstyrelsen bör också ha som en angelägen uppgift att nogsamt granska de läromedel som används.

Jag vill gå vidare. Det finns väldigt många ofullständiga hem, och väldigt många barn tvingas acceptera att leva utan antingen mor eller far. Det är alldeles självklart att övriga barn måste få insikt om detta och om att dessa barn och föräldrar naturligtvis kan leva lyckliga och harmoniska precis som alla andra. Men att så djärvt och kategoriskt i en lärobok i samhällskunskap lansera tanken att människor skall leva samman och skaffa sig barn utan någon som helst juridisk bindning anser jag inte kan stå i överensstämmelse med de idéer som satts upp som målsättning i läroplanen, bl. a. av riksdagen.

Läroboken är mycket orienterande i nutid, vilket är bra. Vissa förhållanden tycker man måhända verkar för tioåringar svårförståeliga och därför omotiverade. Jag citerar under rubriken "Blockflöjt och piano" ur samma lärobok: "Anna sitter i väntrummet medan Jonas spelar. Tonerna från hans blockflöjt blandar sig med pianoklanger från rummet mitt emot. Anna läser Vietnambulletinen" – det är alltså mamman.

Ett numera rätt vanligt sätt att skriva läroböcker är att man låter det liksom bli en dialog mellan någon person i boken och läsaren. I detta fall talar Anna direkt till läsaren. Jag citerar: "Anna berättar om sig själv så här. Hon gifte sig 1961 och skilsmässodomen kom för några veckor sen. Men i två år har hon levt ensam med Jonas. – Det har varit mycket lättare tycker jag. En stor frihet. Man kan äta när man vill. Ta hem kompisar när man vill ..."

Vidare säger hon: "– -- Vi går in i vardagsrummet. Där finns soffan, ett litet bord, bokhylla, Annas säng. -- -- Vill du ha en öl? Vi tar en öl ..."

Här tycker jag man har anledning att reagera starkt, och många

Torsdagen den
21 oktober 1971*Ang. behandlingen
av TRU-kommit-
téns förslag om
produktionsre-
surser för radio
och TV i under-
visningen*

föräldrar gör också detta. Den elev Anna riktar sig till är alltså tio år. När blev öl en lämplig dryck för barn, och vad har skolan för anledning att framhålla ölet i detta sammanhang? För denna tioåring förefaller det naturligt att Anna bjudit på ett glas juice eller någon annan lämplig dryck.

Jag tycker, herr statsråd, att denna grundbok i samhällskunskap vittnar om en vårdslös behandling av familjen och dess roll i vårt samhälle. Jag frågar: Vågar man hoppas på bättring härvidlag?

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Nu för herr Karl Bengtsson i Varberg plötsligt in ett annat moment i diskussionen och ställer en ny fråga. Jag tror att det blir orimliga situationer i dessa frågestunder om vi inte för en principdiskussion.

På den första frågan, som var en principfråga, har jag gett ett klart svar. Vi måste bereda utrymme i våra läroböcker åt olika familjebildningar och diskutera dem som något naturligt. Den inställning som herr Bengtsson visade i sitt första inlägg skulle skapa en utomordentligt tråkig situation för de väldigt många barn som kommer från ofullständiga familjer, familjer där en skilsmässa har inträffat eller där det är fråga om en ensamstående far eller mor.

Det andra avsnittet i en enskild lärobok, som herr Bengtsson snabbt citerade, kan jag omöjligt här kontrollera. Herr Bengtsson får väl vidta åtgärder så att läroboksnämnden tittar på detta. Men jag kan tala om att denna bok har granskats på sedvanligt sätt, med lärare inkopplade, och jag tror att man har försökt göra en vettig bedömning med hänsyn till de krav som kan ställas. För den skolstyrelse, de rektorer och lärare som skulle vilja ha en annan lärobok än denna, finns dessutom andra alternativ att välja mellan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. behandlingen av TRU-kommitténs förslag om produktionsresurser för radio och TV i undervisningen

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Wikströms* (fp) i kammararens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 284, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig om jag avser att avvakta läromedelsutredningens slutbetänkande innan slutgiltig ställning tas till TRU-kommitténs förslag angående produktionsresurser för radio och TV i undervisningen.

Remissbehandlingen av TRU-kommitténs betänkande är inte avslutad. I avvaktan härpå är jag inte beredd att nu ta ställning till frågan om den fortsatta handläggningen.

Torsdagen den
21 oktober 1971

*Ang. behandlingen
av TRU-kommit-
téns förslag om
produktionsre-
surser för radio
och TV i under-
visningen*

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

TRU var ju en ovanligt splittrad utredningsprodukt. De kraftfulla reservationerna hade en huvudinvändning: Underlaget för ställningstagande till organisationsform för den framtida produktionen saknas. Generaldirektör Orring skrev: "Här" — dvs. i utredningens resonemang — "saknas genomgående den helhetssyn på utvecklingen inom utbildningsområdet som är nödvändig för en realistisk bedömning av vilken roll en programproduktion för eter- eller annan distribution kan komma att inta."

Liksom reservanterna är de flesta remissinstanserna kritiska till att utredningen lägger fram ett förslag om organisationsform innan man tagit fram den av utredningen själv aviserade sammanfattningen av de pedagogiska och organisatoriska effekterna av de läromedel som utvecklats och provats inom försöksverksamheten. Dessa instanser frågar också varför TRU inte mer ingående utrett behovet av eterdistribuerad undervisning och hur detta behov kan komma att förändras under de närmaste decennierna.

Den främsta invändningen mot TRU-förslaget är dock att frågan måste behandlas i ett övergripande sammanhang. Den period är förbi när TV-undervisning sågs som det nya universalmedlet. I dag strävar man efter en helhetssyn vad gäller insatsen av läromedel. Enligt egen utsago kommer utredningen i sitt slutbetänkande att framlägga en rad förslag med direkt eller indirekt anknytning till eterburna läromedel. Innan utredningens ställningstagande i dessa grundläggande frågor föreligger är det därför enligt min mening olyckligt att binda sig i frågan om TRU-kommitténs förslag.

Nu vet vi att läromedelsutredningen väntas bli klar kring årsskiftet. Vi vet också — delvis av utbildningsministerns svar — att förlängd remisstid har medgett flera organisationer i fråga om TRU:s förslag. Det är alltså fullt möjligt att utan tidsförlust göra en sammanvägning av TRU-betänkandet och läromedelsutredningens förslag. Mot bakgrund av vad remissinstanserna anfört skulle det vara säreget om utbildningsministern skulle avstå från den möjligheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 124 till försvarsutskottet.

§ 14 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 170-176.

§ 15 Interpellation nr 177 ang. användningen av abortfoster vid medicinsk forskning

Ordet lämnades på begäran till

Herr PETERSSON i Röstånga (fp), som yttrade:

Herr talman! Genom fack- och dagspress har det framgått att

abortfoster utnyttjas i den medicinska forskningen. Artiklar påstår bl. a. att man håller fostren vid liv genom att låta blod cirkulera och undersöker hur de t. ex. påverkas av hormoner. Misstankar framkastas om medveten fördröjning av abortingrepp för att få så stora forskningsfoster som möjligt.

Allmänheten och främst abortopererade kvinnor känner olust och indignation samt har svårt att göra en bedömning av nyttan med denna typ av medicinsk forskning.

Jag förutsätter att vissa påståenden är oriktiga men finner det synnerligen angeläget att misstankar vederlägges samt att korrekt information lämnas till allmänheten.

Med hänvisning till det framförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr socialministern få rikta följande fråga:

Är statsrådet villig att ge en information för att dels vederlägga oberättigade misstankar, dels lämna allmänheten upplysning om betydelsen av medicinsk forskning med abortfoster?

Denna anhållan bordlades.

§ 16 Interpellation nr 178 ang. beredskapsarbeten för kvinnor

Ordet lämnades på begäran till

Fru JONÄNG (c), som yttrade:

Herr talman! Den osedvanligt höga arbetslösheten i Sverige har drabbat kvinnorna särskilt hårt. Enligt statistiska centralbyråns arbeidskraftsundersökning i september var 113 000 personer arbetslösa. Drygt hälften av dem, 64 000, var kvinnor. Arbetsmarknadsstyrelsens sammanställning över arbetssökande som inte erhållit arbete visar samma tendens. Senast de i veckan presenterade siffrorna ger vid handen att arbetslösheten bland kvinnorna är hög och att den är i stigande. Kvinnoarbetslösheten är mest utbredd bland de ensamma mödrarna. Bland dessa uppges andelen arbetslösa vara fem gånger så stor som bland gifta män.

Man torde kunna utgå från att friställningen av arbetstagare varit och är särskilt påtaglig i av kvinnor dominerade delar av näringslivet. Under de båda högkonjunkturåren 1969 och 1970 utgjorde kvinnorna en betydelsefull arbeidskraftsreserv. Antalet industrisysselsatta kvinnor ökade då med 10 procent. Den innevarande konjunkturedgången har i fråga om de kvinnliga arbetstagarna inneburit en nedgång som beräknats till 4 procent; för männen är nedgången 3 procent. Samtidigt med denna utveckling fortsätter fler och fler kvinnor att söka sig ut på arbetsmarknaden.

Det är givetvis ett primärt mål för den ekonomiska politiken att motverka arbetslösheten. Åtgärder som stimulerar investeringarna men också konsumtionen måste vidtas. Därjämte måste bl. a. beredskapsarbeten beredas dem som saknar sysselsättning. De insatser som gjorts eller förberedes i detta avseende synes emellertid i hög grad varit inriktade på att skaffa arbetstillfällen åt manliga arbetslösa. Byggnads- och vägarbeten representerar en stor andel av de förekommande beredskapsarbetena,

vilket det i och för sig inte finns anledning att klandra.

Kvinnorna har emellertid därigenom kommit att blott i ringa utsträckning få beredskapsarbete. För närvarande uppges antalet kvinnor på beredskapsarbete vara endast 600–700, och det väntas inte öka till mer än omkring 2 000. Denna siffra skall jämföras med 30 000, som är det beräknade totala antalet beredskapsarbetsysselsatta under den kommande vintern.

Från arbetsmarknadsmyndigheterna framhålls att män och kvinnor i princip bör arbeta i alla yrken och att det också skall gälla för beredskapsarbeten. Det är inga invändningar att göra mot en sådan inställning, med reservation för att det kan finnas fysiskt påfrestande sysselsättningar för vilka kvinnor kan vara mindre lämpade.

Trots den av arbetsmarknadsmyndigheterna uttalade principiella inställningen föreligger alltså det faktum att bara en liten del av beredskapsarbetena kommer kvinnor till godo. Det beror förmodligen på förutfattade meningar på olika håll i fråga om kvinnliga och manliga arbeten. Det krävs särskilda åtgärder för att bryta dessa förutfattade meningar. I avvaktan på att sådana åtgärder skall ge resultat måste arbeten som enligt nuvarande värderingar passar kvinnorna ställas till förfogande.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till herr inrikesministern få ställa följande frågor:

Vilka åtgärder har vidtagits eller avses bli vidtagna för att erbjuda arbetslösa kvinnor beredskapsarbeten?

Har särskilda åtgärder vidtagits för att öka antalet kvinnor i beredskapsarbeten, som av hävd uppfattats som lämpade enbart för manliga arbetstagare?

Är statsrådet beredd medverka till att beredskapsarbeten som enligt gängse uppfattning är bäst passande för kvinnor ställas till förfogande?

Denna anhållan bordlades.

§ 17 Interpellation nr 179 ang. prisregleringen

Ordet lämnades på begäran till

Herr LORENTZON (vpk), som yttrade:

Herr talman! Missnöjet hos breda lager av landets konsumenter med de alltmer tilltagande prisstegringarna under år 1970 ledde till beslut om totalt prisstopp från den 7 oktober, kort efter riksdagsvalet samma år. Partiellt prisstopp hade varit rådande från den 27 augusti.

Trots att den av riksdagsmajoriteten beslutade höjningen av mervärdeskatten med 5 procent slog igenom blev höjningen av livsmedelspriserna 5 procent från det totala prisstoppets införande fram till slutet av mars 1971. Resultatet av åtgärderna blev alltså en påtaglig uppbromsning av prisstegringarna.

Sedan dess har emellertid en stegring etappvis inträtt. Från december 1970 till juli i år steg livsmedelspriserna med 6,6 procent, därefter steg från juli till augusti konsumentprisindex på livsmedel med ytterligare 10

enheter eller med 3,1 procent. Livsmedlen har alltså blivit nära 10 procent dyrare på åtta månader.

Den uppbromsning av prisstegringarna som skedde efter det totala prisstoppets införande den 7 oktober 1970 har stegvis upphört genom uppmjukningar. Prisstoppet har inte gällt de varor som inte fanns på marknaden vid nyssnämnda tidpunkt. I februari 1971 kom nya regler innebärande en urholkning av prisstoppet. Vissa livsmedel frisläppts från prisstoppet liksom en del textilvaror. Statens priskontrollnämnd erhöll även riktlinjer från regeringen innebärande generösare möjligheter att ge dispenser från prisstoppet. Enligt en artikel i Dagens Nyheter den 7 april 1971 hade av 4 000 ansökningar hos SPK om sådana dispenser ca 1 300 helt bifallits och 560 delvis bifallits. Efter det LO-SAF-avtalet träffades upptogs förhandlingar om prisstegringar mellan SPK och branschorganisationerna. Resultatet har redan visat sig.

Prisutvecklingen är onekligen oroväckande. Uppnådda löneförbättringar, som i allmänhet kan betecknas som synnerligen magra, äts upp av prishöjningar. Uttalanden om att en prisstabilitet skulle ha inträtt har utlöst spekulationer om att prisregleringen helt kommer att avvecklas. Instundande årsskifte har nämnts som en tidpunkt då detta kan väntas bli fallet.

Uttalanden av detta slag kan enbart stimulera till ett fortsättande på den redan inslagna vägen. Riktigare borde enligt min mening vara att skärpa priskontrollen och förstärka de prisövervakande organen i stället för att uppmjuka respektive avveckla prisregleringen.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till herr handelsministern få rikta frågorna:

1. Vill statsrådet kommentera uppgifter i tidningspressen om att regeringen skulle ha för avsikt att avveckla prisregleringen?
2. Hur bedömer statsrådet den väntade prisutvecklingen och behovet av en fortsatt, eventuellt skärpt tillämpning av prisregleringslagen?

Denna anhållan bordlades.

§ 18 Interpellation nr 180 ang. studiemedel till juridik- och religionskulturstuderande i Göteborg

Ordet lämnades på begäran till

Herr KÄLLSTAD (fp), som yttrade:

Herr talman! Vid Göteborgs universitet har det sedan lång tid tillbaka varit möjligt att bedriva studier i första terminens ämnen i jur.kand.-utbildningen. De återstående åtta terminerna har däremot fått förläggas till någotdera av universiteten i Uppsala, Lund eller Stockholm. I avsikt att komma ifrån de olägenheter, som ett byte av studieort under pågående läsår medför, bedriver Kursverksamheten vid Göteborgs universitet i samarbete med juridiska fakulteten vid Lunds universitet sedan vårterminen 1963 undervisning i de ämnen, rättshistoria och nationalekonomi, som utgör den andra och i Göteborg felande delen av första studieåret för jur.kand.-examen. Verksamheten har successivt utvidgats till att numera

omfatta samtliga ämnen i denna examen. Härigenom har de första av den grupp studerande, som påbörjade sina studier vårterminen 1968, redan kunnat avlägga sin examen.

Undervisningen sker i form av s. k. universitetscirklar och följer de studieplaner, som gäller för jur.kand.-utbildningen vid Lunds universitet. Ingen av cirkelarna uppfyller emellertid villkoren för statsbidrag, varför verksamheten hittills bedrivits helt utan bidrag från stat och kommun. Generellt gäller att såväl föreläsningar som seminarieövningar handhas av lärare från juridiska fakulteten vid Lunds universitet och motsvarar vad de juridikstuderande i Lund kommer i åtnjutande av. Examinationen i Göteborg äger rum vid samma tillfälle som i Lund och med identiska tentamensuppgifter. Det finns således inga skillnader mellan Lund och Göteborg i vad gäller undervisning och examination.

För att få tentamen godkänd för jur.kand.-examen fordras att den studerande är inskriven vid juridiska fakulteten vid Lunds universitet och är medlem av Lunds studentkår. Som inskrivna vid Lunds universitet har de juridikstuderande i Göteborg också kunnat uppbära studiemedel på samma sätt som andra studerande vid denna läroanstalt. Genom beslut av den 29 mars 1971 har emellertid centrala studiehjälsnämnden fastställt att undervisning av ifrågavarande slag inte är studiemedelsberättigad. Som skäl för sitt ställningstagande har nämnden hänvisat dels till att utbildningen vid Kursverksamheten i Göteborg inte finns upptagen på Kungl. Maj:ts förteckning över läroanstalter, vid vilka studiemedel kan utgå, dels till att berörda personer inte kan sägas i egentlig mening studera vid Lunds universitet. För att betecknas som studerande vid en viss läroanstalt fordras nämligen enligt nämndens mening inte bara formell inskrivning utan också deltagande i eventuellt förkommande obligatorisk undervisning samt i den examination som anordnas vid läroanstalten.

Centrala studiehjälsnämndens ställningstagande berör även en annan grupp i Göteborg, som under lång tid erhållit utbildning under likartade former, nämligen de elever som studerar religionskunskap. Dessa kurser startades 1967/68 och bedrivs liksom den juridiska utbildningen i form av universitetscirklar. Undervisningen står öppen för alla, men endast 60-70 procent av eleverna har formell behörighet för universitetsstudier. 20 procent av eleverna är blivande präster och övriga lärare eller blivande lärare. Undervisningen är upplagd på samma sätt som för motsvarande utbildning vid Lunds universitet och bedrivs med några få undantag med lärare från detta universitet. Kurserna är också sanktionerade av teologiska fakulteten i Lund. Liksom i fråga om den juridiska utbildningen är all examination identisk och parallell med den som sker vid Lunds universitet.

Konsekvenserna av centrala studiehjälsnämndens beslut torde inte bli att undervisningen i juridik och religionskunskap i Göteborg upphör, eftersom efterfrågan även fortsättningsvis kommer att vara stor från personer, som av olika skäl är bundna till Göteborg. Däremot kommer endast de som har råd att studera utan studiemedel att kunna fortsätta studierna. För dem som är beredda att resa till Lund för att symboliskt delta i den obligatoriska undervisning, som samma lärare redan givit i

Göteborg, och för att undergå examination synes det vara möjligt att även i fortsättningen erhålla studiemedel för utbildning i Göteborg. Det kan emellertid ifrågasättas om denna omväg är till fördel för studiernas framgångsrika bedrivande.

Med anledning av vad här anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr utbildningsministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att de juridik- och religionskunskapsstuderande som är inskrivna vid Lunds universitet men har sin undervisning förlagd till Göteborg även i fortsättningen ges möjlighet att erhålla studiemedel?

Denna anhållan bordlades.

§ 19 Interpellation nr 181 ang. undervisning om kost och diet för diabetiker

Ordet lämnades på begäran till

Herr RICHARDSON (fp), som yttrade:

Herr talman! Sockersjuka är alltså en av de stora folksjukdomarna i vårt land. Inte mindre än omkring 160 000 personer beräknas lida av diabetes mellitus. Deras hälsotillstånd är i hög grad beroende av den kostbehandling de huvudsakligen själva får ta ansvaret för. Detta innebär självfallet att det är nödvändigt för att inte säga livsviktigt, att dessa patienter har tillräckliga kunskaper för att kunna följa de rekommendationer i fråga om kost som ges.

I en nyligen publicerad rapport rörande en undersökning av bl. a. diabetikers kunskaper i näringslära i allmänhet och dietkost i synnerhet (Läkartidningen 1971, vol. 68, nr 39, s. 4379 ff.) konstateras, att dessa kunskaper är synnerligen bristfälliga. Den i undersökningen fastställda normen för godkänt betyg i näringslära uppnåddes exempelvis av endast 5 procent av de insulinbehandlade patienterna. Det kan också noteras att de i undersökningen ingående sjuksköterskeleverna hade i det närmaste lika dåliga kunskaper i näringslära.

Det nedslående resultatet sammanfattas sålunda: "De flesta insulinbehandlade patienter som ingick i denna undersökning hade haft sockersjuka i ett flertal år. Dietlistor användes endast i någon mån eller inte alls av flertalet -- --. Endast en del av patienterna hade en adekvat måltidsplanering. Mellanmålen var ofta för få, frukostmålet för litet och middagsmålet för stort. Kunskaperna om våra vanligaste näringsämnen var dessutom så otillräckliga att det förefaller orimligt att huvudparten av de insulinbehandlade patienterna åt en adekvat kost. För de tablettbehandlade patienterna var läget ännu sämre såväl beträffande måltidsplanering som kunskaper i sjukdoms- och näringslära. I själva verket var deras kunskapsnivå inte större än vad man kunde påvisa hos patienter som ej hade diabetes mellitus och som följaktligen inte haft denna anledning att fundera över några dietproblem."

Detta sakernas tillstånd måste rimligtvis - även för en lekman - framstå som djupt otillfredsställande. Det är olyckligt att den enskilde

diabetikern inte får den vägledning i dietfrågor som skulle kunna förbättra hans hälsotillstånd och välbefinnande, och det är därtill olyckligt att dyrbara och starkt begränsade sjukvårdsresurser inte kan frigöras för andra sjuka i den utsträckning som en effektivt anordnad förebyggande vård skulle kunna tillåta.

Med hänvisning till vad jag här framhållit ber jag om kammarens tillstånd att till herr socialministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidtaga för att ge diabetiker en adekvat och effektiv undervisning om kost och diet?

Denna anhållan bordlades.

§ 20 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 132 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1958:295) om sjömansskatt.

§ 21 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framställdes, nämligen

den 19 oktober av

Nr 312 Herr *Burenstam Linder* (m) till herr industriministern angående vissa statliga åtgärders inverkan på sysselsättningen:

Har de åtgärder staten vidtagit under senare tid varit ägnade att trygga sysselsättningen vid Junex?

den 20 oktober av

Nr 313 Fru *Thörin* (s) till herr försvarsministern angående påverkan på skolbarns inställning till militäryrket:

Anser försvarsministern att det står i överensstämmelse med objektivitet och etiska normer i ett demokratiskt samhälle att via PR-verksamhet som spännande sommarkurser med praktisk övning i krigföring och skolscheman med färgbilder ur kustartilleriets vapenarsenal locka barn till militäryrket och är försvarsministern beredd att tillse att som motvikt krigets avigsidor illustreras för våra skolbarn?

Nr 314 Herr *Takman* (vpk) till herr justitieministern angående tillämpning på vissa filmer av bestämmelserna om hets mot folkgrupp:

Har brottsbalkens 16 kap. 8 § om hets mot folkgrupp någon tillämpning på filmer med utpräglad rasistisk tendens?

Nr 315 Herr *Persson* i Heden (c) till herr industriministern angående tidpunkten för framläggande av förslag till utvecklingsstöd för TEKO-industrin:

När har regeringen för avsikt att lägga fram det under sommaren aviserade förslaget till utvecklingsstöd för TEKO-industrin?

den 21 oktober av

Nr 111

Torsdagen den
21 oktober 1971

Nr 316 Herr *Hovhammar* (m) till herr handelsministern angående konsekvenserna av regeringens politik i EEC-frågan:

Vilka konsekvenser har regeringens hittills förda politik i EEC-frågan haft när det gäller utländska investeringar i Sverige, vilka vi gått miste om?

Nr 317 Herr *Stridsman* (c) till herr kommunikationsministern angående förbättrade förbindelser över Torne älv:

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder för att förbättra förbindelserna över Torne älv vid Anttis?

Nr 318 Fröken *Sandell* (s) till herr försvarsministern angående frågeformulär som används vid upprättande av förslag till befordran av reservofficerare:

Har statsrådet uppmärksammat de formulär som försvaret tillställer reservofficerare i samband med befordringsförslag i vad avser frågor om den anställdes eventuella brottslighet och ämnar statsrådet ta initiativ till ändringar därvidlag?

§ 22 Kammaren åtskildes kl. 15.39.

In fidem

LARS MÜNTZING

/Solveig Gemert